

การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี MONASTERY DEVELOPMENT FOR COMMUNITY LEARNING CENTERS IN CHONBURI PROVINCE

พระครูปลัดสราวุธ ฐิตปญโญ* พระมหากฤษฎา กิตติโสภณ** สุรพล สุยะพรม***

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน 2) ศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี 3) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอรรถาธิบายและพรรณนาความ แล้วจึงสร้างรูปแบบเบื้องต้น ก่อนนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 รูปหรือคน ยืนยันรูปแบบอีกครั้งหนึ่งในการสนทนากลุ่มเฉพาะ และวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.981 จำนวน 371 ชุด กับกลุ่มตัวอย่างคือพระสงฆ์จังหวัดชลบุรี ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ด้วยคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า มี 6 องค์ประกอบ คือ (1) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน โดยการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชน (2) มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อนโดยการเรียนรู้และร่วมกันแสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น (3) มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน โดยการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชนที่มารับบริการ (4) เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปจารีตประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน โดยการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น (5) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความ

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รื่นรมย์ โดยปรับภูมิทัศน์ให้สัปปายะ (6) เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง โดยจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ส่งเสริมเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริงโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ารับบริการสืบค้นสารสนเทศโดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2. สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี พบว่า ในการบริหารจัดการวัด เจ้าอาวาสถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาวัด จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนั้นงานด้านต่างๆ ของคณะสงฆ์ประกอบด้วย งานด้านการปกครอง งานด้านการศึกษา งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานด้านการสาธารณูปการ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ และงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น เป็นงานที่เจ้าอาวาสทุกรูปจะต้องปฏิบัติ หรือส่งเสริมงานทุกด้านให้ประสบผลสำเร็จมีผลงานเป็นที่ประจักษ์สู่สาธารณชน ผลที่ได้จากการพัฒนาดังกล่าวก็จะเกิดประโยชน์ทั้งคณะสงฆ์ และประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง จากการสำรวจพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดในจังหวัดชลบุรี 6 ด้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง

3. รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 6 รูปแบบ คือ **รูปแบบที่ 1** จัดแหล่งเรียนรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีการศึกษาที่สูง ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความประพฤติที่ดีงาม ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพ ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน **รูปแบบที่ 2** กิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนพัฒนาตนเองตลอดเวลา พัฒนาตนเองตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม จัดอบรมปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ ฝึกฝนตนเองเป็นประจำ อบรมจิตใจให้สงบ **รูปแบบที่ 3** จัดแหล่งเรียนรู้ ด้านเทคโนโลยี ได้แก่ พัฒนาสื่อด้านพระพุทธศาสนาและชุมชนออกเผยแผ่ อบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชนในการใช้สื่อที่ถูกต้อง นำองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและองค์ความรู้ในชุมชนออกเผยแผ่ในรูปแบบที่หลากหลาย **รูปแบบที่ 4** จัดแหล่งเรียนรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนเข้าใจและร่วมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ร่วมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นประจำสม่ำเสมอ **รูปแบบที่ 5** จัดแหล่งเรียนรู้ด้านวิถีชุมชน ได้แก่ จัดห้องสมุดชุมชนภายในวัด รวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและชุมชน จัดมุมอ่านหนังสือ / ห้องสมุดเคลื่อนที่ จัดพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน รวบรวมสิ่งที่มีค่าของชุมชน อนุรักษ์/รักษาวิถีชีวิตของชุมชน **รูปแบบที่ 6** สร้างเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ วัด ชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด ชุมชน วัด ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

Objectives of this research were to; 1. Study the components of monastery development for community learning center, 2. Study general conditions of monastery development for community learning centers in Choburi Province and 3. Propose models to develop monasteries for community learning centers in Choburi Province

Methodology was the mixed methods. The qualitative method collected data from document and in-depth-interviewing 20 key informants and analyzed data by content analysis and descriptive interpretation and then used the findings to form a basic model for monastery development and then submitted the basic model to 12 participants in focus group discussion to confirm the model. The quantitative method collected data from stratified 371 samples who were monks in Choburi Province by using questionnaires with reliability score at 0.981, analyzed data with descriptive statistics; frequency, percentile, mean and standard deviation.

Findings were as follows:

1. Components of monastery development for community learning center were 1) community learning center supporting lifelong and flexible education in ;line with people's needs, 2) activities leading to critical and systematic thinking for problem solving, promoting community with activities for joint learning and thinking together to solve any conflicts occurring in the community, 3) services promoting information learning for people who came for the services, 4) center for tradition, culture and folk wisdom learning and community identity, 5) community learning center that is pleasant with green, clean and comfortable environment, 6) virtual learning network by promoting virtual community learning center with digital technology, opening opportunity for people to access information through internet.

2. General conditions of monastery development for community learning center in Choburi Province were that abbots had big roles in monastery administration in all areas; administration, religion education, Buddhism propagation, construction and renovation, education promotion and public welfares. The abbots must perform these duties to the fullest effectiveness for the benefits of Sangha Oder as well as laity and people in the community. The survey indicated that monks in Choburi Province had opinions towards the six areas of Sangha administration at high level with the mean of 3.44. Classifying by each areas; the

administration, Buddhism propagation and construction and renovation were at high level and another areas were at average level.

3. Models for monastery development for community learning center in Choburi Province consisted of 6 models; Model 1: community wisdom center promoting novices and monks to have high education with good conduct, promoting villager wise men to share their tacit knowledge in community development. Model 2: problem solving activities by promoting novices and monks and people for self development according to Sila, Samadhi and Panya principles. Dhamma practice center should be set up for morality training so that people will have chances to train themselves regularly for the peace of minds. Model 3: technological learning center for supporting Buddhist media publication, for training monks and laity to use the proper media and Buddhism knowledge dissemination through various media. Model 4: art and culture learning center promoting monks and lay people to understand, appreciate and publicize local art and culture. Local art and culture as well as Buddhism promotion activities should be set up regularly, especially on the important days in Buddhism. Model 5: folk way learning center by setting up community libraries in monasteries with Buddhism-based knowledge textbooks, mobile libraries, local folk wisdom museum to collect and display the valueless property of the community. Model 6: learning center network connecting monasteries, communities, villagers and government agencies to form community learning centers in monasteries.

1. บทนำ

สังคมไทยเคารพศรัทธาต่อพระภิกษุมาก เนื่องจากเชื่อว่า พระภิกษุ นั้นเป็นผู้มีความรู้มากกว่าฆราวาส เป็นผู้ทรงศีล ย่อมพูดแต่สิ่งเท็จจริง และเป็นครูบาอาจารย์ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่มีต่อวัดจึงผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของ ทุกคนนับแต่เกิดจนตาย คำสั่งสอนจึงได้รับความเชื่อถืออย่างไ้ความคลางแคลงใจ ดังนั้นพระสงฆ์จึงกลายเป็นที่พึ่งของสังคมในทุกๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นทางที่เป็นมงคลและอัปมงคล ส่วน วัด นั้นเป็นสถานที่รับใช้บริการงานประเพณีการทำบุญต่างๆเพื่อให้เกิดกุศลบุญแก่ฆราวาส เนื่องในวันสำคัญทางศาสนาซึ่งมีอยู่แทบตลอดทั้งปี รวมทั้งเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน นับแต่การบวชเณรจนถึงบวชเป็นพระภิกษุ สถานที่ให้ความสงบเยือกเย็นทางใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกปฏิบัติธรรม สมาธิ เป็นสถานที่ชุมนุมของสังคมทุกกาลวาระ เช่น การประชุมกรรมการหมู่บ้าน งานเทศกาลรื่นเริงที่มีการออกร้าน มีมหรสพต่างๆ เป็นต้น เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเนื่องในการตาย เช่น การตั้งศพสวด พระอภิธรรม การเผาศพ จะเห็นได้ว่า วัดนั้นมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของ

ประชาชนมาแต่ช้านาน การจะพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนอย่างแท้จริงนั้น จะต้องดำเนินการในลักษณะของการจัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน หรือชาวบ้านโดยรอบวัดให้มากที่สุด จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นกันให้มากที่สุด และจัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อย รมรื่นเหมาะสมกับสภาพความต้องการ และความจำเป็นให้มากที่สุด

จังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดท่องเที่ยวชายทะเลภาคตะวันออกที่มีชื่อเสียงมาช้านาน อีกทั้งมีชุมชนอยู่อาศัยย้อนไปได้ถึงยุคทวารวดี กลายเป็นแหล่งสังฆมอารยธรรมและความเจริญรุ่งเรืองในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการท่องเที่ยว ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตชุมชน และอุตสาหกรรมระดับนานาชาติ คนเมืองชลในปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธมากถึง 97 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์ อิสลาม และอื่นๆ โดยผสมผสานความเชื่อความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าไว้ในศาสนาที่ตนนับถือด้วย เช่น เมื่อถึงช่วงเทศกาลกินเจประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี ผู้คนที่ศรัทธาก็จะพากันนั่งขาวห่มขาว งดการบริโภคเนื้อสัตว์ แล้วเดินทางไปร่วมสวดมนต์บำเพ็ญทานยังโรงเจต่างๆ ทั่วจังหวัดชลบุรี หรือ อีกตัวอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจนนก็คือ คนเมืองชลมักเดินทางไปที่เขาสามมุข เพื่อสักการะและขอพรจากเจ้าแม่สามมุข บริเวณเขาสามมุขซึ่งไม่ห่างจากหาดบางแสน และอ่างศิลา สองตัวอย่างนี้คือความเชื่อของชาวจีนที่ผสมผสานรวมเป็นเนื้อเดียวกับความศรัทธาท้องถิ่น จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ในจังหวัดชลบุรีมีแหล่งเรียนรู้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนชลบุรี เน้นการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น (ชมรมคนรักในหลวง,2559) ศูนย์เหล่านี้จัดโดยหน่วยงานราชการซึ่งมีงบประมาณสนับสนุน มีบุคลากรที่เพียงพอ มีระบบการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งแตกต่างจากศูนย์การเรียนรู้ซึ่งจัดภายในวัด ใช้งบประมาณสนับสนุน มีการจัดตั้งขึ้นด้วยแรงศรัทธาของผู้มีจิตศรัทธา ขาดบุคลากรที่มีความสามารถ อีกทั้งระบบบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบ ทำให้ศูนย์กลางการเรียนรู้ภายในวัดไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

จากเหตุผลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาสภาพการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี องค์กรประกอบ หลักการวิธีการ และนำเสนอแนวทางในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี เพื่อประโยชน์แก่วัดในการพัฒนาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน
2. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ

1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรีแล้วนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

2) แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเด็นศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยศึกษาหลักการและเอกสารแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัด กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ สร้างเครื่องมือการวิจัย นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนพบว่า

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญถึงประเด็นเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี ใน 6 องค์ประกอบ คือ 1) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน 2) มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา 3) มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน 4) เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะจาริตประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน 5) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความร่มเย็นและมีชีวิตชีวา 6) เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชนนั้น โดยการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชนเพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน ประกอบด้วย 1) ห้องสมุดประชาชนให้บริการหนังสือทุกประเภทที่เหมาะสมกับลักษณะของผู้อ่าน เช่น เด็กเล็ก เยาวชน ผู้สนใจ เฉพาะด้านและมีบริการสื่อ วารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีความทันสมัย 2) ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชนจัดบริการให้สืบค้นข้อมูลที่เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ที่บุคคลในชุมชนสนใจโดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต 3) ห้องวิชาการชุมชนจัดประชุมสัมมนาฝึกอบรมหัวข้อต่างๆ เช่น เรื่องภาษาการเลี้ยงลูก ฯลฯ การแนะแนวการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา จัดบริการมุมพัฒนาการศึกษาด้วยตนเอง เช่น มุมสายสามัญของการศึกษานอกโรงเรียน มุม มสธ. มุมมหาวิทยาลัยรามคำแหง จัดกิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรู้ในชุมชนตามที่ชุมชนต้องการ จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนในชุมชนโดยปราชญ์ชุมชน การจัดอบรมเกี่ยวกับเรื่องอาชีพ จัดกิจกรรมสร้างสรรค์พัฒนาการของเด็กในวัยต่างๆ เช่น เด็กเล็กควรจัดกิจกรรมประเภทศิลปะ กิจกรรมเข้างวง เกมส เป็นต้น 4) ห้องเรียนรู้กลุ่มอาชีพชุมชนจัดกิจกรรมเผยแพร่ผลงานกลุ่มอาชีพทั้งในด้านการดำเนินงาน การรวมกลุ่มการฝึกและพัฒนาอาชีพซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเองหรือคนจากชุมชนอื่นๆ มาเรียนรู้กลุ่มอาชีพของชุมชนได้อย่างแท้จริง 5) ร้านค้าชุมชนจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ การดำเนินเชิงธุรกิจร่วมกัน เพื่อการพัฒนาก้าวไปเป็นรูปแบบของสหกรณ์ชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนเน้นการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตจากชุมชนและดำเนินการตลาดร่วมกับชุมชน จัดให้บริการสินค้าราคาต้นทุนต่ำเพื่อเป็นทางเลือกของผู้บริโภคในชุมชน จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชนหรือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จัดมุมข้อมูลสินค้าชุมชนและผลิตภัณฑ์ จัดเป็นศูนย์สาธิตของดีเด่น ของชุมชน 6) ลานกิจกรรมชุมชนจัดบริการเครื่องเล่นสำหรับเด็ก จัดกิจกรรมเรียนรู้สร้างสรรค์และสานสายใยครอบครัว เช่น กิจกรรมศิลปะการร้องเพลง การเล่นเกมต่างๆ จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนในชุมชนโดยปราชญ์ชุมชน

องค์ประกอบที่ 2 มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหาโดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อนโดยการเรียนรู้และร่วมกันแสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย 1) ห้องวิชาการชุมชนจัดกิจกรรมในห้องวิชาการชุมชน เช่น จัดประชุมสัมมนาและฝึกอบรมให้ประชาชนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน 2) กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับพระภิกษุสามเณร ประชาชน เด็กและเยาวชน ในปัจจุบัน และแนวทางในการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ

องค์ประกอบที่ 3 มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชนโดยการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชนที่มารับบริการประกอบด้วย 1) ห้องสมุดประชาชน และห้องอินเทอร์เน็ตชุมชนจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชนที่มารับบริการโดยจัดให้บริการแนะนำวิธีการสืบค้นข้อมูลหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต 2) การสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรมีหนังสือและตำราเรียนทางด้านพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นมีแหล่งเรียนรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอนสร้างห้องเรียนอัจฉริยะการผลิตตำราเรียนอิเล็กทรอนิกส์การผลิตสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์การจัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์

องค์ประกอบที่ 4 เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปจารีตประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ประกอบด้วย 1) ห้องแสดงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับศิลปจารีตประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่างๆ ของท้องถิ่น เช่น มีการจัดแสดงเครื่องแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพของคนในชุมชน 2) การดำเนินการด้านการศาสนศึกษา เช่น จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด จัดสอนธรรมศึกษาให้แก่แก่นักเรียน นักศึกษาประชาชนภายในวัดจัดพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษาเป็นต้นการด้านการเผยแผ่ เช่น การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชาวันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 5 เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์และมีชีวิตชีวาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์และมีชีวิตชีวา โดยการจัดกิจกรรมด้านบันเทิงต่างๆ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและขณะเดียวกันต้องได้รับความรู้ด้วยโดยเป็นการเรียนรู้จากกิจกรรมที่เป็นสาระบันเทิงอย่างหลากหลายประกอบด้วย 1) ห้องสมุดประชาชนจัดสื่อซึ่งสามารถก่อให้เกิดลักษณะของการเรียนรู้ที่รื่นรมย์และมีชีวิตชีวา เช่น วิทยุทัศน์ เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง แผ่นเสียง ภาพสไลด์ ฯลฯ 2) ห้องเรียนรูกุ่มอาชีพชุมชนจัดกิจกรรมเผยแพร่ผลงานกลุ่มอาชีพทั้งในด้านการดำเนินงาน การรวมกลุ่มการฝึกและพัฒนาอาชีพซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนหรือคนจากชุมชนอื่นๆ มาเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพของชุมชนได้อย่างแท้จริง 3) ลานกิจกรรมชุมชน

จัดบริการเครื่องเล่นสำหรับเด็กจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และสานสายใยครอบครัว เช่น กิจกรรมศิลปะการร้องเพลง การเล่นเกมต่างๆ

องค์ประกอบที่ 6 เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง โดยจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ส่งเสริมเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริงโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและเป็นแหล่งรวมสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ารับบริการสืบค้นสารสนเทศโดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ประกอบด้วย 1) ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชนจัดบริการให้สืบค้นข้อมูลที่เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ที่บุคคลในชุมชนสนใจ จัดบริการเป็นศูนย์ข้อมูลด้านต่างๆ โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น ข้อมูลด้านวัฒนธรรม ซึ่งค้นหาโดยเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่มีข้อมูลด้านวัฒนธรรม เช่น หอจดหมายเหตุพิพิธภัณฑสถาน จัดบริการส่งเสริมการศึกษาในระบบทางไกล เช่น ให้บริการศึกษาด้วยตนเองผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยผู้มาใช้บริการลงทะเบียนเรียนกับสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ให้บริการสืบค้นสารสนเทศโดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้สะดวกรวดเร็วซึ่งเชื่อมต่อกับแหล่งสารสนเทศต่างๆ

5.1.2 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรีพบว่า

ในการบริหารจัดการวัดนั้น เจ้าอาวาสถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาวัด จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันงานด้านต่างๆ ของคณะสงฆ์ประกอบด้วย งานด้านการปกครอง งานด้านการศึกษา งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานด้านการสาธารณูปการ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ และงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น เป็นงานที่เจ้าอาวาสทุกรูปจะต้องปฏิบัติ หรือส่งเสริมงานทุกด้านให้ประสบผลสำเร็จมีผลงานเป็นที่ประจักษ์สู่สาธุชน ผลที่ได้จากการพัฒนาดังกล่าวก็จะเกิดประโยชน์ทั้งคณะสงฆ์ และประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง โดยงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน มีแนวทางในการปฏิบัติเพื่อนำมาสู่การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

1) ด้านการปกครองการมีแนวทางการดำเนินการดังนี้

1.1) การจัดทำระเบียบปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรภายในวัด เช่น มีระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุสามเณรมีระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัดมีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด เป็นต้น

1.2) การวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเจ้าอาวาสมีการมอบหมายหน้าที่บุคลากรภายในวัดตามความรู้ความสามารถมีจัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัดมีการจัดทำประวัติวัดไว้เป็นหลักฐานมีการจัดทำสมุดเยี่ยม เป็นต้น

1.3) การพัฒนาและสวัสดิการ ได้แก่ มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัดมีการจัดสวัสดิการต่างๆ ให้แก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัดมีการประชุมคณะกรรมการวัดสม่ำเสมอมีการวางแผนการดำเนินงานและโครงการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง

2) ด้านการศึกษาการมีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- 2.1) จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด
- 2.2) จัดสอนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียนนักศึกษาประชาชนภายในวัด
- 2.3) จัดพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา
- 2.4) จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด
- 2.5) จัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาในวัด
- 2.6) การส่งเสริมการศาสนศึกษา
- 2.7) ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม
- 2.8) ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและบุคลากรในวัดศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา
- 2.9) ส่งเสริมให้ศิษย์วัดได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- 3) ด้านการเผยแผ่มีแนวทางการดำเนินการดังนี้
 - 3.1) การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น
 - 3.2) การทำบุญตักบาตร
 - 3.3) การแสดงธรรมเทศนา
 - 3.4) การจัดปฏิบัติธรรม
 - 3.5) การเวียนเทียน
 - 3.6) การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
 - 3.7) การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจ
 - 3.8) การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี ท้องถิ่นการจัดนิทรรศการเผยแผ่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางประเพณี ท้องถิ่น
 - 3.9) การทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรมของพระภิกษุสามเณร เช่น ในโรงเรียน หน่วยงานราชการหน่วยงานเอกชนหรือประชาชนตามหมู่บ้านต่างๆ
 - 3.10) บุคลากรของวัดทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น เป็นพระธรรมทูตพระวิปัสสนาจารย์พระจริยานิเทศ เป็นต้น
 - 3.11) มีการเผยแผ่ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา เช่น วิทยุชุมชนการแจกหนังสือธรรมะซีดีธรรมะหอกระจายข่าว เป็นต้น
 - 3.12) ภายในวัดมีมุมเรียนรู้พระพุทธศาสนา เช่น มุมหนังสือ ห้องสมุดป้ายพุทธศาสนา สุภาสิต เป็นต้น
 - 3.13) มีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนประชาชนทั่วไป เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชนกขัณฑ์จารีณี ค่ายคุณธรรม ฯลฯ
- 4) การสาธารณูปการมีแนวทางการดำเนินการดังนี้
 - 4.1) ภายในบริเวณวัดมีสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นเหมาะสมส่งเสริมสภาพความเป็นร่มณีสถาน โดยดำเนินการในสิ่งต่างๆ ดัง เช่น ป้ายชื่อวัดตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม มีขนาดที่เหมาะสมกับสภาพ

พื้นที่ มีความสว่างาม แผนผังติดตั้งไว้ในที่เปิดเผยเห็นได้ชัดเจน แสดงอาณาเขตและรายละเอียดสถานที่ต่างๆ ภายในวัดชัดเจน ป้ายเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ของวัด แสดงหรือเผยแพร่การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัดป้ายประวัติโดยย่อเพื่อแสดงประวัติวัดเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไปป้ายนิเทศข้อมูลเพื่อแสดงจำนวนสถิติข้อมูลต่างๆ ของวัดป้ายคติธรรมพุทธภาษิตเพื่อเผยแพร่คติธรรมหรือพุทธภาษิตเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้หรือคติธรรมสอนใจแก่บุคคลที่เข้ามาในวัดมุมหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่านเพื่อเป็นช่องทางในการเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปที่สนใจ

4.2) การปรับปรุงพัฒนาดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในวัด เช่น บริเวณวัดสงบ่มรื่นมีการจัดบริเวณวัดสถานที่ที่เป็นระเบียบมีภาชนะรองรับขยะมูลฝอยมีบริเวณปลูกดอกไม้ไม้ประดับเพื่อความร่มรื่นสวยงามมีการจัดพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน เป็นต้น

4.3) ความสะอาด มั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะต่างๆ ได้แก่ ความสะอาดของอาคารเสนาสนะและภายในบริเวณวัดความมั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะมีความมั่นคงปลอดภัยต่อการพำนักอาศัยใช้ประโยชน์หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ

4.4) วัดมีสิ่งปลูกสร้างและอาคารเสนาสนะต่างๆ เพียงพอและเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์สภาพสะอาดมั่นคงแข็งแรง

4.5) การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัดโดยวัดดำเนินการให้มีเพื่อให้สามารถบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดทำบัญชีการเงินของวัดการจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัดการแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดการแต่งตั้งคณะกรรมการวัด เป็นต้น

5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

5.1) การจัดตั้งโรงเรียนศูนย์อบรมชมรมต่างๆ ในวัด เช่น จัดตั้งโรงเรียนหรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรมจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพจัดตั้งชมรมต่างๆ เพื่อรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เป็นต้น

5.2) การส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ เช่น ส่งเสริม สนับสนุนด้านการศึกษาให้กับโรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่างๆ ส่งเสริม สนับสนุนประชาชนในการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ส่งเสริม สนับสนุนกองทุนการศึกษาต่างๆ ให้แก่เด็กยากจนหรือผู้ด้อยโอกาส

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

6.1 การให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้านต่างๆ แก่ประชาชน เช่น การสงเคราะห์ผู้ยากไร้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ การระงับข้อพิพาท ข้อขัดแย้งของชาวบ้านการดำเนินการด้านการสาธารณสงเคราะห์อื่นๆ เป็นต้น

6.2 การมีส่วนร่วม สนับสนุนด้านการสาธารณสงเคราะห์ เช่น การอำนวยความสะดวกในการให้ใช้สถานที่ของวัดจัดกิจกรรมต่างๆ การจัดตั้งมูลนิธิ กองทุนเพื่อการกุศลการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพของประชาชนการให้ความร่วมมือกับทางราชการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เป็นต้น

6.3 การสร้างเครือข่าย แนวนร่วม อาสาสมัคร จิตอาสาเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น วัดสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านสาธิตะณะกับองค์กรต่างๆ วัดส่งเสริม สนับสนุนให้มีจิตอาสา

เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้จัดให้มีอาสาสมัคร แนวร่วมในการสอดส่องดูแลและพิทักษ์พระพุทธศาสนา เป็นต้น

6.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนราชการ เช่น วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนส่วนราชการให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

3. รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี พบว่า

รูปแบบที่ 1 สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีการศึกษาที่สูงส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความประพฤติที่ดีงามส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

รูปแบบที่ 2 กิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนพัฒนาตนเองตลอดเวลาพัฒนาตนเองตามหลักศีล สมาธิ และปัญญาจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมจัดอบรมปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอฝึกฝนตนเองเป็นประจำอบรมจิตใจให้สงบ

รูปแบบที่ 3 ส่งเสริมและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน ได้แก่ พัฒนาสื่อด้านพระพุทธศาสนาและชุมชนออกเผยแผ่อบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชนในการใช้สื่อที่ถูกต้องนำองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและองค์ความรู้ในชุมชนออกเผยแผ่ในรูปแบบที่หลากหลาย

รูปแบบที่ 4 แหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปจารีตประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนเข้าใจและร่วมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาจัดกิจกรรมวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นประจำสม่ำเสมอ

รูปแบบที่ 5 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรู้และมีชีวิตชีวา ได้แก่ จัดห้องสมุดชุมชนภายในวัดรวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและชุมชนจัดมุมอ่านหนังสือ ห้องสมุดเคลื่อนที่จัดพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนรวบรวมสิ่งที่มีค่าของชุมชนอนุรักษ์ รักษาวิถีชีวิตของชุมชน

รูปแบบที่ 6 เครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง ได้แก่ วัด ชุมชนชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ภายในวัดชุมชน วัด ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

5. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

รูปแบบที่ 1 สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีการศึกษาที่สูงขึ้น ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความประพฤติที่ดีงาม ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพ ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าวัดจำเป็นต้องพัฒนาศาสนสถานภายในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต การเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เริ่มจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นความรู้ที่ฝังแน่นอยู่ในตัวบุคคล เช่น ในตัวเจ้าอาวาส หรือปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จูริพร กาญจนการุณ (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน” ผลการวิจัยพบว่า แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียนที่กลุ่มตัวอย่างรู้จักและยอมรับร้อยละ 10 ขึ้นไปมี 22 แห่งจำแนกได้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ 1 แห่งและแหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น 21 แห่ง นอกจากนี้มีแหล่งการเรียนรู้ซึ่งได้รับการเสนอแนะเพิ่มเติมโดยเป็นแหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้นอีก 2 แห่งกลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้คุณค่าของแหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่งที่มีต่อตัวเองและต่อชุมชนแตกต่างกันอย่างหลากหลาย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดารณี รักดี (2540) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง” ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งมีส่วนสำคัญในการทำให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการการเรียนรู้ในวิถีชีวิตมีบทบาทมากกว่าการศึกษาตามแนวระบบ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาน กิมปี (2540) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากการตระหนักถึงปัญหาและความต้องการด้านเศรษฐกิจของชุมชนโดยมีผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการใช้เครือข่ายสังคมเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานภายในชุมชน และมีการขยายเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่ายในภาครัฐเอกชนชุมชนธุรกิจและหรือองค์กรวิชาการเพื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นหลัก

รูปแบบที่ 2 กิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนพัฒนาตนเองตลอดเวลาพัฒนาตนเองตามหลัก ศีล สมาธิ และปัญญาจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมจัดอบรมปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอฝึกฝนตนเองเป็นประจำ อบรมจิตให้สงบรูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าวัดจำเป็นต้องพัฒนาในทุกๆ ด้าน ทั้งกาย และใจ การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านปฏิบัติธรรมจะช่วยให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ความจริง จากการปฏิบัติจริง ซึ่งทุกๆ วัดควรส่งเสริมด้านนี้เป็นการเฉพาะ เน้นกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อแก้ไขปัญหา เช่น การฝึกวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดวรวิญญู อุดคชวิโร (ยอดเพชร) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์”

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ต้องสุกก่อนจึงสำเร็จคือ การส่งเสริมพฤติกรรมทางด้านจิตใจให้บุคคลมีปัญญา คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ไม่เสพบริโภควัตถุเกินสมควร และมีความภาคภูมิใจในพื้นฐานความเป็นมาของชุมชนตนเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส (हरराधार) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประกอบด้วยศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาศีลธรรม และสังคม เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักวิถีพุทธ ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนได้ปฏิบัติธรรมตามหลักวิถีพุทธ ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาปัญญา เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรตามหลักวิถีพุทธ

รูปแบบที่ 3 ส่งเสริมและพัฒนการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน ได้แก่ พัฒนาสื่อด้านพระพุทธศาสนาและชุมชนออกเผยแพร่อบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชนในการใช้สื่อที่ถูกต้อง นำองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและองค์ความรู้ในชุมชนออกเผยแพร่ในรูปแบบที่หลากหลาย รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีสารสนเทศมีความจำเป็นในยุคปัจจุบัน วัดที่มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีจะทำให้เข้าถึงกลุ่มคนได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสนธยา ชมพู (2552) ได้วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง” ผลการวิจัย พบว่าสื่อเทคโนโลยี พบว่า ทั้งสองวัดใช้สื่อเหมือนกัน โดยใช้หนังสือ และสื่อในการเชื่อมโยงไปยังประชาชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส (हरराधार) (2558) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาแบบครบวงจรตามหลักวิถีพุทธ กิจกรรม โครงการ ได้แก่ โครงการจัดตั้งห้องสมุดทางพระพุทธศาสนา โครงการจัดตั้งห้องนิทรรศการ เป็นต้น และการส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ

รูปแบบที่ 4 แหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปจารีตประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนเข้าใจและร่วมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาจัดกิจกรรมวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นประจำสม่ำเสมอ รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ชนรุ่นเก่าสืบสานกันมารุ่นต่อรุ่น เป็นสิ่งหลอมรวมความรักสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุทรโชติธโร (โสภณ ธมฺโสภโณ) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อดำเนินงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้บรรลุเป้าประสงค์ของการพัฒนาส่งเสริม

ศิลปวัฒนธรรมทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ด้านสภาพแวดล้อม 2) ด้านพุทธศาสนพิธี พิธีกรรม 3) ด้านสื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม 4) ด้านแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม 5) ด้านกิจกรรมเชิงวิชาการในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และ 6) ด้านเครือข่ายภาคีทางศิลปวัฒนธรรม หลักพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทย เนื่องจากชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน และหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา ได้หล่อหลอมซึมซับลงในวิถีไทย กลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทยในทุกด้าน ทั้งด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรม ถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน เพื่อให้คนประพฤติดี ประพฤติชอบ สร้างความเจริญดีงาม และความมั่นคงทางจิตใจ เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคมซึ่งหากคนในสังคมเกิดความเสื่อมใสศรัทธาตามหลักพุทธธรรมพระพุทธศาสนา ก็จะทำให้เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

รูปแบบที่ 5 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความร่มเย็นและมีชีวิตชีวา ได้แก่ จัดห้องสมุดชุมชนภายในวัดรวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและชุมชนจัดมุมอ่านหนังสือ ห้องสมุดเคลื่อนที่จัดพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนรวบรวมสิ่งที่มีค่าของชุมชนอนุรักษ์ รักษาวิถีชีวิตของชุมชน รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าการจัดแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนมีความจำเป็น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูไพศาลวัฒน์คุณ (สมพร จิตบุญโย) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการจัดการงานสาธารณะสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลการจัดการงานสาธารณะสงเคราะห์ของวัดแต่ละด้าน คือ 1) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลต้องสร้างความพร้อมตั้งแต่ความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสที่ต้องรับรู้ระบบ ด้านกิจการงานการสาธารณะประโยชน์วัดต้องตอบสนองความต้องการของประชาชน ท้องถิ่น ชุมชน และสังคม ในทุกกิจการงานสาธารณะประโยชน์ ด้านการจัดการสาธารณสมบัติ ที่เจ้าอาวาสต้องเป็นผู้นำการสร้างสาธารณสมบัติ การให้วัดเป็นสถานที่สาธารณะสมบัติ ที่ต้องมีการสื่อสาร งานการสาธารณะสงเคราะห์การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน และสรรพสัตว์ วัดต้องร่วมมือกับชุมชนทั้งการสงเคราะห์ประชาชน พัฒนาชุมชน และสร้างสรรค์คุณภาพสังคม

รูปแบบที่ 6 เครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง ได้แก่ วัด ชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ภายในวัดชุมชน วัด ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนรูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายจะช่วยให้การพัฒนามีความมั่นคงและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดวรญาณ อคควชิโร (ยอดเพชร) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบด้วยรูปแบบ GT Model ที่เกื้อกูลกันประกอบด้วยกลุ่มกัลยาณมิตรคิดถูก คือ การสร้างภาคีเครือข่าย ในการทำงานให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างวัดกับชุมชน และระหว่างวัดกับองค์กรต่างๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูไพศาลวัฒน์คุณ (สมพร จิตบุญโย) (2558) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการจัดการงานสาธารณะสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า วัดต้องร่วมมือกับชุมชนทั้งการสงเคราะห์ประชาชน

พัฒนาชุมชน และสร้างสรรค์คุณภาพสังคมมีระบบการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน วัดต้องแสดงบทบาทการสงเคราะห์ด้านการพัฒนาคน พัฒนาครอบครัว ส่งเสริมชุมชน และสร้างสรรค์สังคม อันจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ของการจัดการงานสาธารณะสงเคราะห์ของวัดที่ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีความเข้มแข็งและสภาพสังคมที่มั่นคง

6. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดในจังหวัดชลบุรีองค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติธรรมตามหลักพระธรรมวินัยการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรภายในวัดการบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดีการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม

2) เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและหรือแผนกบาลีขึ้นภายในวัดการควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึงการสรรหาและพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมสอบบาลีสันับสนุนอุปกรณ์การเรียนการสอนการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป

3) เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญส่งเสริมพระสอนศีลธรรม ในสถานศึกษาต่างๆ สนับสนุนโรงเรียนวิถีจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์การประสานจัดการงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยธรรมการตั้งทุน เพิ่มทุน และมอบทุนสงเคราะห์การศึกษา

4) เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องจัดให้มีการเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนการจัดหาพระไตรปิฎก หนังสือทางพระพุทธศาสนา ไว้เพียงพอต่อประชาชนจัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรมฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนการจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์

5) เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดการจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาการจัดตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการการจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย

6) เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องจัดทำถนนภายในวัดให้สะอาดแก่การสัญจรไปมาการให้การสนับสนุนเงินทุนหรือดำเนินการสร้างถนน ประปาหมู่บ้าน ชุมชนการบรรเทาช่วยเหลือ

ผู้ประสพภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้นการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีการศึกษาที่สูงส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความประพฤติที่ดีงามส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

2) ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนพัฒนาตนเองตลอดเวลาพัฒนาตนเองตามหลักศีล สมาธิ และปัญญาจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมจัดอบรมปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอฝึกฝนตนเองเป็นประจำอบรมจิตใจให้สงบ

3) ควรพัฒนาสื่อด้านพระพุทธศาสนาและชุมชนออกเผยแผ่อบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชนในการใช้สื่อที่ถูกต้องนำองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและองค์ความรู้ในชุมชนออกเผยแผ่ในรูปแบบที่หลากหลาย

4) ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนเข้าใจและร่วมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาจัดกิจกรรมวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นประจำสม่ำเสมอ

5) ควรจัดห้องสมุดชุมชนภายในวัดรวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและชุมชนจัดมุมอ่านหนังสือ ห้องสมุดเคลื่อนที่จัดพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนรวบรวมสิ่งที่มีค่าของชุมชนอนุรักษ์ รักษาวิถีชีวิตของชุมชน

6) วัด ชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการควรประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ภายในวัดชุมชน วัด ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

3. ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดในจังหวัดชลบุรีองค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

1. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนเฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของจังหวัดนั้นๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนจังหวัดชลบุรี เน้นเฉพาะหลักธรรมหรือคุณธรรมที่เหมาะสมกับ

3. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน จังหวัดชลบุรี หลังจากนำงานวิจัยฉบับนี้ไปใช้ทดลองจริง

4. ควรศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน จังหวัดชลบุรี

บรรณานุกรม

- กนก แสนประเสริฐ. (2549). *ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2551). *คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฉบับประชาชน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สุทัศน์นิตย
- จรีพร กาญจนการุณ. (2546). “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน”. *ดุชนิพนธ์ปริญาครุศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต*. สาขาวิชาพัฒนาศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดารณี รักดี. (2540). “การพัฒนาแบบรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง”. *ดุชนิพนธ์ปริญาครุศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต*. สาขาวิชาพัฒนาศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาน กิมปี. (2540). “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน”. *ดุชนิพนธ์ปริญาครุศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต*. สาขาวิชาพัฒนาศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- พระครูไพศาลวัฒน์คุณ สมพร จิตบุญโย. (ตุลาคม – ธันวาคม 2559). “ประสิทธิผลการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดปทุมธานี”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 5 (3).
- พระปลัดวรวิญญู อคฺคชโร ยอดเพชร. (ตุลาคม – ธันวาคม 2559). “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 5 (3).
- พระมหาสนธยา ชมพู. (2552). “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง”. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต*. วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พระสมุทรทิวศรีโสภณ โสภณ ธมฺโสภณ. (ตุลาคม – ธันวาคม 2559). “การพัฒนาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต*. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 5(3).
- อดุลย์ วังศรี. (2546). “การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง :การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน”. *ดุชนิพนธ์ปริญาครุศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต*. สาขาวิชาพัฒนาศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,